

GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI

Brezilya'da İslam ve Müslümanlar: *Tarihsel Arka Plan, Sosyolojik Yapı ve Kurumsallaşma Süreci*

İkra Doğan

www.gocvakfi.org | info@gocvakfi.org

BREZİLYA'DA İSLAM VE MÜSLÜMANLAR: TARİHSEL ARKA PLAN, SOSYOLOJİK YAPI VE KURUMSALLAŞMA SÜRECİ

YAZAR:

İkra Doğan

GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI

GRAFİK TASARIM:

Feyzanur Yetimoğlu

E ISBN:

978-625-5830-49-4

Göç Araştırmaları Vakfı

Hacettepe Mahallesi Fener Sokak No: 5

06230 Altındağ/Ankara, Türkiye

Tel.: (0312) 473 76 11

Fax: (0312) 473 79 14

Kitapçığın tüm yayın hakları Göç Araştırmaları Vakfına aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak sınırlı alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz. Eser sahiplerinin manevi ve mali hakları saklıdır.

GAV
GÖÇ ARAŞTIRMALARI VAKFI
MIGRATION RESEARCH FOUNDATION
مركز دراسات الهجرة

İçindekiler

1. Demografik Yapı ve Göç Tarihi: İlk Müslümanların Gelişi ve Kalıcılaşması	2
2. İlk Müslüman Dernekleri ve Örgütlenme Süreçleri	4
3. Din-Devlet İlişkileri	6
4. Dini Altyapı, Temsil, Eğitim ve Helal Akreditasyon	8
5. İhtida: İslam'ı Seçen Brezilyalılar	10
6. Kamusal Görünürlük	11
7. Tartışmalar ve Sonuç	12
8. Kaynakça	14

1

DEMOGRAFİK YAPI VE GÖÇ TARİHİ: İLK MÜSLÜMANLARIN GELİŞİ VE KALICILAŞMASI

İslam'ın Brezilya'daki varlığı, 16.–17. yüzyıllardan itibaren Batı Afrika'dan getirilen Müslüman köleler aracılığıyla başlamıştır (*İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi [İNSAMER], 2022, s. 15*). Bu varlığın en görünür ve sembolik anı ise 1835 Malê İsyanı'dır. 24-25 Ocak 1835'te Salvador da Bahia'da, çoğunluğu günümüz Nijerya bölgesinden Yoruba ve Hausa kökenli yaklaşık 600 Afrikalı Müslüman köle, kölelikten kurtulmak ve bir İslam yurdu kurmak amacıyla ayaklanmışlardır. Saatler süren çatışmanın ardından isyan bastırılmış, yaklaşık yetmiş kişi hayatını kaybetmiştir; kısa sürmesine rağmen olay, Amerika kıtasındaki en önemli kentsel köle isyanlarından biri olarak kabul edilmektedir ("*Malê Rebellion*," 2006). Ancak isyanın ardından uygulanan sert baskı politikaları, Afrika kökenli Müslüman varlığının kalıcı hâle gelmesini engellemiştir. Dolayısıyla bugünkü Brezilya İslamı, Malê geleneğinin bir devamı değil, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Orta Doğu kaynaklı göç dalgalarıyla şekillenen yeni bir sürecin ürünüdür.

Brezilya'da ilk Müslüman topluluklar, 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başında Brezilya'ya gelen Suriye ve Lübnan kökenli göçmenlerden oluşmuştur. Aslında başlangıçta bu göçmenlerin çoğu Hristiyan olsalar da zamanla ekonomik gerekçeler ve bölgedeki siyasi istikrarsızlıklar sonucunda daha fazla Müslüman bölgeye göç etmeye başlamıştır (*Castro & Vilela, 2019, s. 173*). 1918-1922'de Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü, Fransa'nın Lüb-

nan'daki tahakkümü ve 1975'te patlak veren Lübnan iç savaşı sonrasında daha fazla Müslüman Brezilya'ya göç etmeye başlamıştır (2019, s. 174). Filistinlilerin Brezilya'ya gelişi ile ilgili olarak, iki temel tarihi dönüm noktasından bahsedilmektedir: 1948'de İsrail Devleti'nin kurulması ve 2003'te Amerika Birleşik Devletleri'nin Irak'ı işgali (Hamid, 2007; akt. Castro & Vilela, 2019). Hajjar ise (1985; akt. Castro & Vilela, 2019, s. 175) Filistinlilerin Brezilya'ya göçünü 1967'deki Altı Gün Savaşı'nda İsrail'in, Sina, Gazze, Ürdün'ün doğu kıyısı ve Batı Şeria ile Suriye'ye ait olan Golan Tepeleri'ni işgal etmesine ve 1970'te Ürdün ordusu ile Filistin Kurtuluş Örgütü (FKÖ) arasında yaşanan Kara Eylül çatışmasına dayandırmaktadır. Sonuç olarak Orta Doğu'da birbiri ardına gelen bu siyasi krizler ve çatışma ortamı, Brezilya'ya göç eden Müslüman nüfusun artış göstermesinde belirleyici bir rol oynamıştır (Castro & Vilela, 2019, s. 175).

Brezilya'daki Müslüman nüfusun tespiti, resmi istatistik kurumlarının verileri ile İslami topluluk ve federasyonların beyanları arasındaki ciddi uyumsuzluklar nedeniyle tartışmalı olma halini sürdürmektedir. Brezilya resmi istatistik kurumu IBGE verilerine göre 2010 yılında ülkedeki toplam Müslüman sayısı 35.166 kişidir (Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística [IBGE], 2012). Kurumun yayınladığı kesin sayım sonuçlarına göre 2010 yılı genel ülke nüfusunun 190.755.799 olduğu dikkate alındığında (IBGE, 2011), Müslümanların toplam nüfus içindeki payı yaklaşık %0,018'e (yaklaşık %0,02) karşılık gelmektedir. Fakat belirtilmelidir ki nüfus sayım verileri bize yalnızca o yılın fotoğrafını sunduğundan dini yapı ve dinamikleri tam anlamıyla analiz etmek mümkün olmamaktadır. Son yapılan 2022 nüfus sayımında veri kısıtları ve İslam'a ayrı bir başlık açılmaması nedeniyle güncel Müslüman nüfus tam olarak tespit edilememiştir. Buna karşın İslami topluluklar Müslüman varlığının 500.000 ila 1 milyon arasında olduğunu iddia etmektedir (İNSAMER, 2022, s. 13). Fakat buna rağmen, gerek resmi kaynaklarda (IBGE) gerekse İslami kurumlarda Müslüman nüfusa ilişkin sayısal belirsizlik günümüzde hala devam etmektedir.

Brezilya'nın genel dini profiline bakıldığında; nüfusun %64,6'sını Katolikler, %22,2'sini Protestan/Evanjelistler, %8'ini ise herhangi bir dine mensup olmayanlar oluşturmaktadır (İNSAMER, 2022, s. 13). Bu tablo, Hristiyanlığın hakim olduğu dinsel alanda Müslümanların azınlık konumunda olduğunu göstermektedir. Ülkede Müslüman varlığı, coğrafyaya homojen bir şekilde dağılmamıştır. Bölgesel dağılım incelendiğinde; São Paulo eyaletindeki Müslüman nüfusun ağırlıklı olarak eyalet başkentinde yoğunlaştığı görülmektedir. Paraná eyaletinde Foz do Iguaçu, Rio Grande do Sul'da ise Uruguai'ya öne çıkmaktadır. Ülkenin güney hattındaki bu kentler önemli bir stratejik konuma sahiptir. Komşu ülkelerle olan sınır hatlarında yer almaları nedeniyle Suriye ve Lübnan kökenli göçmenlerin sınır ötesi ticaret faaliyetlerine olanak tanımaktadır (Castro & Vilela, 2019, s. 181).

2

İLK MÜSLÜMAN DERNEKLERİ VE ÖRGÜTLENME SÜREÇLERİ

1929'da göçmenlerin etnik ve dini kimliklerinin korunması amacıyla kurulan São Paulo Müslüman Yardımlaşma Cemiyeti (Sociedade Beneficente Muçulmana de São Paulo - SBM-SP), en eski ve en etkili yerel kuruluştur. 1935'te arazisi satın alınan Güney Amerika'nın ilk camisi Brezilya Camii'nin (Mesquita Brasil) inşası 1956'da tamamlanmıştır (Oliveira, 2006, s. 4). Buna karşılık Pinto (2015, s. 108), São Paulo Müslüman Yardımlaşma Cemiyeti'nin Mısır'dan sağlanan fonla camiyi 1946–1960 yılları arasında inşa ettiğini ve cemaatin 1950 yılından itibaren henüz tamamlanmamış olsa da camide dini faaliyetlerine başladığını aktarmaktadır. Brezilya Camii, on yıldan fazla bir süre boyunca Brezilya'nın tek camisi olarak varlığını sürdürmüştür (Pinto, 2015, s. 108).

Diğer bir topluluk olan Rio de Janeiro Müslüman Yardımlaşma Derneği bir grup Arap göçmen tarafından 1951'de (Sociedade Beneficente Muçulmana do Rio de Janeiro [SBM-RJ], t.y.), Belo Horizonte Cemiyeti (Sociedade Beneficente Muçulmana de Belo Horizonte) ise 1962'de kurulmuştur (Oliveira, 2006, s. 4). 1979 yılında Hacı Hüseyin Muhammed El-Zoghbi tarafından kurulan Brezilya Müslüman Dernekleri Federasyonu (FAMBRAS) en büyük ve en görünür çatı kuruluştur (FAMBRAS, t.y.-c). Federasyon devlet kurumlarıyla düzenli resmi temas hâlinde olmasının yanında uluslararası bağlantılara sahiptir. Birleşik Arap Emirlikleri merkezli Dünya Müslüman Toplulukları Konseyi (World Council of Muslim

Communities) ile ortaklık yürütmektedir (*FAMBRAS, t.y.-b*). Ayrıca Mısır Vakıflar Bakanlığı ile de bir işbirliği anlaşması mevcuttur. Söz konusu anlaşma kapsamında Mısırlı şeyhler Ramazan ayında Brezilya camilerinde görev yapmaktadır (*FAMBRAS, t.y.-a; Oliveira, 2006, s. 7*). Ek olarak 2005 yılında Brezilya'daki Müslümanları temsil eden, Brezilya makamları ve İslami kurumlarca tanınan dini-hukuki bir otorite oluşturmak hedefiyle Brezilya Yüksek İlahiyatçılar ve İslami İşler Konseyi (Conselho Superior dos Teólogos e Assuntos Islâmicos do Brasil) kurulmuştur.

3

DİN - DEVLET İLİŞKİLERİ

Brezilya başkanlık sistemiyle yönetilen federal bir cumhuriyettir. Mevcut anayasası inanç hürriyetini dokunulmaz kılarken ibadet etme ve dini ritüelleri özgürce yerine getirme hakkını garanti eder (*Brasil, 1988, art. 5º, art. 19º*). Brezilya hükümeti, kapsamlı yasalar ve uluslararası sözleşmelerle din özgürlüğünü korumaktadır. Brian J. Grim'in (2015) analizine atıfta bulunan Alton (2018, s. 15), dünyanın en kalabalık yirmi altı ülkesi arasında yer alan Brezilya'nın din üzerindeki devlet kısıtlamalarının en asgari düzeyde seyrettiğini; hatta hükümet kısıtlamaları bakımından Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri'nden dahi daha esnek bir yapı sergilediğini vurgulamaktadır. Ancak bu devlet korumalarına rağmen, ülke son zamanlarda inançlı insanlara yönelik sosyal düşmanlıklarda çarpıcı bir artış yaşamıştır (*Alton, 2018, s. 15*).

Pew Araştırma Merkezi'nin din özgürlüğü ve dini kısıtlamalar üzerine yaptığı küresel araştırmalar kapsamında, Brezilya'nın 2023 yılı GRI (Hükümet Kısıtlama Endeksi) 2,3 (düşük) olarak kaydedilmiştir. Devletlerin, dini inanç ve uygulamalara getirdiği kısıtlamaları, müdahaleleri ve yasakları ölçen bu endeksin sunduğu veri, devletin vatandaşların dini inanç ve ibadetlerine idari olarak müdahale etmediğini, yasalar ve politikaların genel olarak din özgürlüğünü desteklediğini ortaya koymaktadır (*Pew, 2026*). Fakat aynı raporda yer alan bireylerin veya toplumsal yapıların dini gruplara yönelik gösterdiği tepki-

leri, nefreti, şiddeti, ayrımcılığı ölçen SHI (Sosyal Düşmanlıklar Endeksi) 4,7 (yüksek) tespit edilmiştir. Rapor sonuçları incelendiğinde, hükümet baskısı az olsa da, toplum içinde dini gruplara yönelik ayrımcılık, din odaklı tartışmalar veya gruplar arası çatışma oranlarının belirgin şekilde yüksek olduğu görülmektedir (*Pew, 2026*). Söz konusu düşük hükümet kısıtlamasının temeli 1890 tarihli kararname ve 1891 Anayasa'sına dayanmaktadır. 119-A Sayılı Kararnamenin 2. maddesine göre *“Bütün dini kuruluşlar, inançlarını uygulama ve kendi inançları doğrultusunda kendilerini yönlendirme konusunda eşit haklara sahiptir.”* Dolayısıyla Brezilya'da devletin dinleri yetkilendirdiği bir resmi tanıma listesi bulunmamaktadır. Bunun tek istisnası Katolik Kilisesi'dir. Her ne kadar Brezilya anayasa gereği laik bir devlet olsa da Katolik Kilisesi eğitim ve siyaset alanında ayrıcalıklı yerini korumaktadır. 2008 yılına ait “Brezilya Federal Cumhuriyeti ile Papalık Arasındaki Katolik Kilisesi'nin Brezilya'daki Hukukî Durumuna İlişkin Anlaşma” ile Katolik Kilisesi'nin sahip olduğu hak ve ayrıcalıklar hukuki bir form kazanmıştır (*Öz, 2024, s. 410*). Katolik Kilisesi dışında İslamiyet dahil olmak üzere ülkedeki diğer dini grupların devlet ile herhangi bir anlaşması mevcut değildir. Bu topluluklar faaliyetlerini genel mevzuat ve Medeni Kanun kapsamında güvenceye alınan ‘özel hukuk tüzel kişiliği’ statüsünde yürütmektedir (*Alton, 2018, s. 35; Brasil, 2003*).

4

DİNİ ALTYAPI, TEMSİL, EĞİTİM VE HELAL AKREDİTASYON

Camiler: Başlangıçta dinin daha geniş bir topluma yayılması ile ilgili bir endişe mevcut olmasa da São Paulo Müslüman Yardım Derneği tarafından yayımlanan bir röportaja göre, bu topluluk göçmenlerin asimilasyon yönündeki endişelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Göçmen çocukların giderek daha az Arapça konuşup Portekizceyi kullanmaya başlaması ve buna karşılık ebeveynlerin dini ve kültürel miraslarını anadilleri olan Arapça ile aktarmaları nedeniyle genç kuşakların etnik-dilsel ortamlarından uzaklaşması ile birlikte müslüman aileleri bir araya getirme ihtiyacı doğmuş ve ardından camiler inşa edilmeye başlanmıştır (*Oliveira, 2006, s. 4*). Brezilya İslam Enstitüsü güncel verilerine göre günümüzde Brezilya'da 21 eyalette toplam 111 cami bulunmaktadır (*Instituto Islâmico Brasileiro [IIB], t.y.*). Bu camiler yalnızca ibadet edilen mekanlar değil azınlık konumundaki Müslümanları bir araya getiren bir merkez niteliğindedir.

Dini Eğitim: İslami eğitim camiler, müslüman dernekler veya özel İslami okulların kendi bünyelerinde verdikleri dersler ile yürütülmektedir. Devlet okullarında seçmeli olarak din dersi bulunsa da bu dersler belirli bir dine yönelik tebliğ amacı taşımamakta, dinler tarihi veya genel ahlak dersi formatındadır (*Öz, 2024, s. 412-413*). Tarihsel süreç incelendiğinde, 1891 tarihinde çıkarılan ilk cumhuriyet anayasası ile devletin herhangi bir dinî faaliyeti desteklemesi yasaklanmış ve dini eğitim okullardan kaldırılmıştır. Bunun üzerine Katolikler

başta olmak üzere dinî gruplar kendi dini eğitim kurumlarını inşa etmişlerdir (Öz, 2024, s. 411). 1930'ların başlarında din eğitimi isteğe bağlı olarak yeniden müfredata dahil edilmiştir (Öz, 2024, s. 412). Yakın döneme kadar din dersi öğretmenlerinin eğitimi, dinî kuruluşlar tarafından yürütülmüş, bundan kaynaklanan farklı uygulamaları ortadan kaldırmak amacıyla ülke genelinde Din Bilimleri lisans programı çalışmaları başlamıştır. Ardından dini eğitim alanında öğretmen yetiştirme süreçlerinde bir standart uygulamak için 2018 yılında Din Bilimleri Ulusal Müfredat Yönergesi yürürlüğe konmuştur (Öz, 2024, s. 420).

Söz konusu kamusal modelin İslami eğitime yönelik yetersizliği, Müslüman topluluğun kendi dini eğitimini kurumsallaştırma ve yerel din görevlileri yetiştirme ihtiyacını doğurmuştur. 11 Aralık 2021 tarihinde, São Paulo eyaletine bağlı São Bernardo do Campo şehrinde 'Latin Amerika İslam Üniversitesi' projesinin tanıtımı yapılmış ve Akademik İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Törene, ABD Minnesota İslam Üniversitesi Rektörü Şeyh Dr. Walid Al Munaissi, CDIAL Başkanı Ahmed Ali Saifi, Latin Amerika ve Karayipler İmamlar ve İslami İşler Yüksek Konseyi Başkanı Şeyh Dr. Abdel Hamid Metwally ve bölgedeki yetkili din görevlileri katılım sağlamıştır (*Centro de Divulgação do Islam para a América Latina [CDIAL], 2021*).

İmamlar: Brezilya'da din görevlilerinin (şeyhlerin) önemli bir kısmı, genellikle Orta Doğu ülkelerindeki İslami üniversitelerde ilahiyat eğitimi almış kişilerden oluşmaktadır (Oliveira, 2006, s. 6). Vitória Peres de Oliveira'nın saha araştırmasında yer verdiği bir mülakat; dönemin mevcut şeyhlerinin yalnızca Arapça bilmesinin, Brezilya toplumuna entegre olan yeni göçmen kuşaklar ile dini bağ kurmada yetersiz kaldığını ortaya koymaktadır. Bu sorunu aşmak amacıyla topluluk içindeki bir grubun, Brezilya doğumlu din görevlileri yetiştirmek için gençleri İslami üniversitelerde eğitim almak üzere yurtdışına göndermeye yöneldiğini ifade etmektedir (2006, s. 4). Bu doğrultuda, 1985 yılında İslam ülkelerinin büyükelçileri tarafından kurulan İslam Merkezi ile işbirliği kapsamında göçmen kökenli Brezilyalı gençler İslami eğitim almak üzere Suudi Arabistan'a gönderilmiştir (Oliveira, 2006, s. 4).

Helal Akreditasyon: Brezilya, yalnızca 2024 yılında 2,3 milyon tonun üzerinde helal sertifikalı tavuk eti üreterek helal et pazarındaki lider ihracatçı konumunu korumuştur (*Associação Brasileira de Proteína Animal [ABPA], 2025, s. 41*). Bu pazarların başında Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan ve Irak yer almakta; onları Kuveyt ve Katar gibi diğer Körfez ülkeleri takip etmektedir (s. 66-67). Helal sertifikalı ürünler, 5,295 milyon ton olan toplam tavuk eti ihracatının yaklaşık yarısını oluşturmaktadır (ABPA, 2025, s. 61). Daha önce kurumsal yapısı incelenen FAMBRAS, Brezilya'nın helal sertifikalandırma süreçlerini yürüten başlıca kuruluşlar arasında yer almaktadır (*Helal Akreditasyon Kurumu [HAK], t.y.*). Helal gıda ihracatı milyar dolarlık ekonomik hacmiyle Brezilya için önemli bir gelir kaynağı oluşturması nedeniyle devlet kurumları ile FAMBRAS gibi İslami kuruluşlar arasında diplomatik ve ekonomik alanda işbirlikleri söz konusudur.

5

İHTİDA: İSLAM'I SEÇEN BREZİLYALILAR

Danièle Hervieu-Léger analizinde üç tür din değişiminden bahsetmektedir (2005; akt. Marques, 2011, s. 33). İlki, sorgulanmadan, aileden miras kalan bir dini terk etmekle yaşanan din değiştirmedir. Esasen kendisine dayatılan, tam anlamıyla kendi isteğiyle benimsemediği bir dinle bağları koparıp yerine bir başka dinin konulmasıdır. İkinci tür ise önceki dinden duyulan hayal kırıklığı sonucunda meydana gelirken özellikle ilk dini Katoliklik olanların anlatılarında sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Üçüncü tür olan, sekülerleşmiş toplumlarda, özellikle ebeveynlerden çocuklara dini aktarımın kesintiye uğraması, bireyin herhangi bir inanç bağı olmadan yetişmesi nedeniyle herhangi bir dini benimsemeyen bireylerdir. Arayışta olan ya da aradıklarını bulamadıkları için hayal kırıklığına uğrayıp kendini ateist ilan eden bu insanların sayısında artış eğilimi görülmektedir (Marques, 2011, s. 33). Marques'in ifade ettiği gibi bu grup, ebeveynlerinin ve atalarının dininde kendi inancını arayan, dini ve kültürel bir "köklerini yeniden keşfetme" sürecinde kendi tercihleriyle İslam'ı benimseyen Müslüman kökenli göçmen gençleri de kapsamaktadır (Marques, 2011, s. 33).

6

KAMUSAL GÖRÜNÜRLÜK

Brezilya’da yaşayan Müslümanlar, 11 Eylül dönemi medyada yayılan olumsuz imaj karşısında daha da görünür hâle gelmişlerdir. Medyadaki çatışma odaklı yayınlar, İslam’ın dünya genelinde yayılması, artan ihtidalar ve başörtüsü gibi sembolik dini pratikler Müslümanların ülke genelinde belirgin bir özne olarak fark edilir hale gelmesini sağlamıştır (Marques, 2011, s. 34) Bu görünürlük artışıyla birlikte, İslam’ın Brezilya kamusal alanında kurumsallaşması yönünde önemli adımlar atılmıştır. Örneğin Rio de Janeiro Müslüman Hayır Cemiyeti, dini ayrımcılıkla mücadele yöntemleri hususunda öneriler sunmak için belediye, eyalet ve federal düzeyde kurulan çeşitli komisyonlarda yer almaktadır. Bu amaçla bazı Müslüman temsilciler federal başkent olan Brasília’ya gitmiş ve kamusal alanda dini hakların sağlanması için girişimlerde bulunmuşlardır. Bunlar arasında Müslüman kadınlar için okul ve askeri üniformaların uyarlanması, okullarda ve işyerlerinde başörtüsü kullanılması, Cuma günü cemaate katılabilmeleri için öğle yemeği vaktinin uzatılması, okullarda ve askeri kışlalarda uygun bir seçenek yoksa yanlarında getirebilmeleri için menü hakkında 24 saat önceden bilgilendirilmeleri gibi öneriler yer almaktadır (Oliveira, 2006, s. 14).

7

TARTIŞMALAR VE SONUÇ

Günümüz Brezilya'sında yerleşik Müslüman toplum, Afrika, Asya ve diğer farklı bölgelerden gelen göçmenlerin yanı sıra yerli mühtedilerin katılımıyla çeşitli bir demografik yapı sunsa da, Levant kökenli aktörlerin belirgin ağırlığı sürmektedir (Marques, 2011, s. 38). Bu durum, Müslüman toplumun iç dinamiklerinde Araplar ve Arap olmayanlar arasında kültür ile din arasındaki sınırların keskin çizgilerle ayrılamaması nedeniyle ortaya çıkan bir çatışma üretmektedir (Vakil, 2004; akt. Marques, 2011, s. 44). Marques Brezilyalı mühtedilerin anlatılarına dayanarak, Arapların üstünlük duygusu ile etnik merkezcilik yansıttığını aktarmaktadır (2011, s. 44). Bu anlatılara göre Müslüman bir ailede doğanlar tarafından, sonradan Müslüman olanlara karşı büyük bir önyargı bulunmaktadır. Bununla beraber İslami geleneğin bulunmadığı ülkelerde genel eğilimin Arap tarzını ithal etmek yönünde olduğu ifade edilmiştir. Brezilyalı bir mühtedinin şu çarpıcı beyanı bu çatışmanın merkezini özetlemektedir: “Ben Arap bir Müslüman olmak istemiyorum, Brezilyalı bir Müslüman olmak istiyorum.” Bu da ‘Araplaştırma’ ile ‘İslamlaştırma’ arasında temel bir çatışmayı gözler önüne sermekte ve Oliveira'nın (2006) ortaya koyduğu ‘Brezilya'da İslam mı, yoksa Brezilya İslamı mı?’ tartışmasını gündeme getirmektedir. Mühtediler kesin olarak kutsal metinlere dayanan ‘saf bir İslam’ı talep ederken, Arap Müslümanların dini esasları yerel etnik geleneklerle karıştırarak kültürel bir hegemonya kurma eğilimi gösterdikleri ifade edilmektedir (Marques, 2011, s. 44).

Arapçanın dini pratik üstünlüğünün korunması ile birlikte, hutbelerin, tefsir derslerinin, dini yayınların ve sanal platformların iletişim ve dini eğitim dili olarak kullanılan Portekizceye çevrilmesi ile birlikte İslam, sadece bir 'göçmen dini' olmaktan çıkmaktadır. Brezilya'da uzun süre kendi içine kapalı etnik bir din olarak işleyen İslam'ın, artık Brezilya dini alanında başka bir seçenek haline geleceğı öngörülmektedir (*Marques, 2011, s. 42-43, 47; Oliveira, 2006, s. 17, 21*)

8

KAYNAKÇA

- Alton, A. (2018). Brazil's distinct brand of religious liberty: An example to the world, not without its challenges. *A&C - Revista de Direito Administrativo & Constitucional*, 18(71), 14-54. <https://doi.org/10.21056/aec.v18i71.935>
- Associação Brasileira de Proteína Animal. (2025). *Relatório anual 2025* [2025 Yıllık raporu]. <https://abpa-br.org>
- Brasil. (1988). *Constituição da República Federativa do Brasil de 1988*. Presidência da República, Casa Civil. https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/constituicao/constituicao.htm
- Brasil. (2003). *Lei nº 10.825, de 22 de dezembro de 2003*. Diário Oficial da União. https://www.planalto.gov.br/ccivil_03/leis/2003/l10.825.htm
- Castro, C. M. de, & Vilela, E. M. (2019). Muğulmanos no Brasil: Uma análise socioeconômica e demográfica a partir do Censo 2010. *Religião e Sociedade*, 39(1), 170-197. <https://doi.org/10.1590/0100-85872019v39n1cap08>
- Centro de Divulgação do Islam para a América Latina. (2021, 13 Aralık). *Assinatura do protocolo de cooperação acadêmica*. Portal IslamBR. <https://cdial.org.br/assinatura-do-protocolo-de-cooperacao-academica/>
- Federação das Associações Muğulmanas do Brasil. (t.y.-a). *Awqaf cooperation agreement*. Erişim tarihi: 28 Temmuz 2026, <https://www.fambras.org.br/en/awqaf-cooperation-agreement>
- Federação das Associações Muğulmanas do Brasil. (t.y.-b). *Federação das Associações Muğulmanas do Brasil: Institucional*. Erişim tarihi: 28 Temmuz 2026, <https://www.fambras.org.br/en>
- Federação das Associações Muğulmanas do Brasil. (t.y.-c). *Nossa história*. Erişim tarihi: 31 Ağustos 2026, <https://www.fambras.org.br/nossa-historia>

- Helal Akreditasyon Kurumu. (t.y.). Brezilya. Erişim tarihi: 10 Eylül 2026, <https://www.hak.gov.tr/dis-iliskiler/ulke-bazli-helal-duzenlemeler/amerika-kitasi/brezilya>
- Instituto Islâmico Brasileiro. (t.y.). *Encontre uma mesquita*. Erişim tarihi: 31 Ağustos 2026, <https://institutoislamico.org.br/mesquitas>
- Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. (2011, 29 Nisan). *Primeiros resultados definitivos do Censo 2010: População do Brasil é de 190.755.799 pessoas* [Basın bülteni]. Agência IBGE Notícias. <https://agenciadenoticias.ibge.gov.br/agencia-sala-de-imprensa/2013-agencia-de-noticias/releases/14007-asi-primeiros-resultados-definitivos-do-censo-2010-populacao-do-brasil-e-de-190755799-pessoas>
- Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. (2012). *Tabela 1489: População residente, por cor ou raça e religião* [Ten rengi/ırk ve dine göre yerleşik nüfus] [Veri seti]. Sistema IBGE de Recuperação Automática - SIDRA. <https://sidra.ibge.gov.br/tabela/1489>
- İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi. (2022). *Latin Amerika Müslümanları raporu*. İNSAMER Yayınları. <https://www.insamer.com/tr/latin-amerika-muslumanlari.html>
- Malê Rebellion. (2006). C. A. Palmer (Ed.), *Encyclopedia of African-American culture and history* içinde (2. Baskı, Cilt 4). Macmillan Reference USA. <https://www.encyclopedia.com/history/encyclopedias-almanacs-transcripts-and-maps/male-rebellion>
- Marques, V. L. M. (2011). Os muçulmanos no Brasil. *Etnográfica: Revista do Centro em Rede de Investigação em Antropologia*, 15(1), 31-50. <https://doi.org/10.4000/etnografica.777>
- Oliveira, V. P. de. (2006). Islam in Brazil or the Islam of Brazil? (J. Hoff, Çev.). *Religião & Sociedade*, 2(SE). https://socialsciences.scielo.org/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0100-85872006000200002
- Öz, A. (2024). Brezilya'da örgün eğitim kurumlarında din eğitimi. *Kocatepe İslami İlimler Dergisi*, 7 (2), 406-426. <https://doi.org/10.52637/kiid.1522078>
- Pew Research Center. (2026). *Restrictions on religion around the world*. Pew-Templeton Global Religious Futures Project. <https://doi.org/10.58094/BTNB-R624>
- Pinto, P. G. (2015). Conversion, revivalism, and tradition: The religious dynamics of Muslim communities in Brazil. M. M. Logroño Narbona, P. G. Pinto, & J. T. Karam (Ed.), *Crescent over another horizon: Islam in Latin America, the Caribbean, and Latino USA* içinde (ss. 107-144). University of Texas Press. <https://doi.org/10.7560/302293>
- Sociedade Beneficente Muçulmana do Rio de Janeiro. (t.y.). *Islam no Rio de Janeiro / Mesquita da Luz*. Erişim tarihi: 31 Ağustos 2026, <https://sbmrj.org.br/>

daha fazla bilgi için

/goc_vakfi

/gocarastirmalarivakfi